

Ochrona przyrody.

Federacja Akademickich Klubów Kajakowych

1993

Wstęp

Kajakarstwo jest sportem, w którym człowiek korzysta z darów natury. Turystyka kajakowa daje nam możliwość dotarcia w sfery życia przyrody do tej pory dla nas niedostępne. W czasie kajakowych wędrówek musimy jednak uważać, aby odkryte przez nas piękno naturalnego środowiska pozostało po naszym pobycie niezmienione. Pozwólmy innym cieszyć się pięknem przyrody. Nie pomogą najwspanialsze ustawy o ochronie przyrody, jeżeli każdy z nas nie podejmie ochrony we własnym zakresie.

Poruszając się po szlaku spotykamy różne gatunki roślin dziko żyjących w przyrodzie. Nie występują one oddzielnie lecz tworzą różnogatunkowe skupienia noszące nazwę zbiorowisk roślinnych czyli **fitocenozy**. W przyrodzie spotyka się różne fitocenozy, gdyż zależnie od istniejących warunków siedliska w skład ich wchodzi różne gatunki roślin nadające fitocenozy odrębny charakter. Tak więc w wodach rozwija się zbiorowisko roślinności wodnej złożonej z gatunków roślin przystosowanych do tego rodzaju siedliska. Odrębna roślinność pokrywa powierzchnie torfowisk, lasów, łąk, pól ornych, wydmy. Dobór gatunków roślin żyjących w poszczególnych zbiorowiskach nie jest przypadkowy lecz powstał w wyniku długotrwałych procesów przystosowawczych.

Fitocenozy stanowią środowisko życiowe nie tylko roślin, ale także różnych gatunków zwierząt. Zwierzęta znajdują w zbiorowiskach roślinnych odpowiednie warunki rozwoju, a jednocześnie spełniają czynności biologiczne mające znaczenie dla życia roślin np. pośredniczą w zapylaniu lub rozwijaniu nasion. Zbiorowisko roślinne rozpatrywane jako wspólnota odpowiednio dobranych gatunków roślin i zwierząt dostosowanych zarówno do siebie,

jak i do warunków siedliska nosi nazwę **biocenozy**. Rozróżniamy biocenozy wodne, łąkowe, wydmy, leśne, torfowiskowe. Biocenoza w połączeniu z siedliskiem tworzy **ekosystem**. Na siedlisko mają wpływ różnorodne czynniki zwane ekologicznymi, które przyczyniają się do rozwoju roślin; są to:

- czynniki klimatyczne - temperatura, światło, woda, powietrze;
- czynniki glebowe - wynikające z fizykochemicznych właściwości gleby;
- czynniki topograficzne - związane z rzeźbą terenu;
- czynniki biotyczne - wynikające z wzajemnego oddziaływania żyjących obok siebie roślin i zwierząt;
- czynniki antropogeniczne związane z działalnością człowieka -

Zmiana jednego z w/w czynników powoduje zmianę pozostałych.

Podróżując kajakiem mamy do czynienia niemal ze wszystkimi rodzajami fitocenozy czy ekosystemów. Każda z nich jest inna, każda dostarcza innych korzyści np. poruszamy się po wodzie - otacza nas fitocenoza wodna, obóz rozbijamy na łąkach a drewna dostarcza nam las. Tak więc zlikwidowanie choćby jednego z tych ogniw spowoduje zmianę pozostałych, być może już nieodwracalną. Dlatego należy poważnie traktować wszystkie elementy przyrody, zarównożywionej jak i nieżywionej.

Dla zapobieżenia degradacji środowiska wprowadzono:

Formy ochrony przyrody

Są one realizowane poprzez:

- Ochronę gatunkową roślin i zwierząt (wprowadza się decyzją Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych). Ochrona gatunkowa roślin zawiera spis ponad 200 gatunków chronionych a rozpoznanie ich jest możliwe przez wąską grupę profesjonalistów. Ograniczę się tu do podania kilku gatunków m. in. z drzew to cis pospolity, limba, brzoza ojcowska, jarząb szwedzki; z krzewów kosodrzewina, brzoza karłowata, bluszcz pospolity; z roślin zielonych sasanka, zawilce, grążel żółty i drobny, mikołajek nadmorski, wszystkie storczyki. Liczba roślin chronionych zmusza do refleksji. Czy można niszczyć roślinę nie znając czy jest ona

chroniona i jaki jest sens tego działania ??? Pamiętajmy - niewiedza nie zwalnia nas od odpowiedzialności. Podobnie sytuacja wygląda z ochroną zwierząt, jest ich pod ochroną blisko 500 gatunków. Podobnie jak przy roślinach ograniczę się do podania najbardziej znanych: wszystkie motyle oprócz "kapustnika"; wszystkie trzmiele: z ryb jesiotr zachodni, strzebla potokowa, ciosa, kielb długowąsy i białopłetny; z płazów ropuchy, salamandra plamista; z gadów żółw błotny, jaszczurka, padalec, zaskroniec, żmija; z ptaków perkozy, czaple, kormorany, bociany, łabędzie; wszystkie drapieżne; mewy, sowy, kukułki, dzięcioły, sikory; z ssaków jeże, krety, świstak, bóbr, gronostaj, kozica, żubr.

W stosunku do zwierząt chronionych zabrania się:

- zabijania, chwytania i płoszenia, zakładania urządzeń przeznaczonych do zabijania i chwytania, niszczenia gniazd;
 - przetrzymywania, zbywania, nabywania oraz przemieszczania z ich naturalnych stanowisk na inne;
 - wywożenia poza granice państwa żywych lub martwych;
 - filmowania, fotografowania w okresie rozrodu i wychowu młodych.
- Uznanie za pomnik przyrody (następuje w drodze orzeczenia wojewody, które winno być opublikowane w odpowiednim dzienniku urzędowym) są nimi odosobnione twory przyrody lub skupienia np. drzewa, grupy drzew i aleje, źródła, jaskinie, skały, głazy, profile i odsłonięcia skalne.
 - Rezerwat przyrody - obszar - obszar objęty ochroną prawną na terenie którego znajdują się wartości środowiska naturalnego lub zbliżonego do narylnego, wartościowe zespoły roślinne lub zwierzęce, stanowiska rzadkich gatunków roślin lub zwierząt. Ze względu na elementy przyrody podlegające ochronie wyróżniamy typy rezerwatów: leśne, krajobrazowe, florystyczne, torfowiskowe, stepowe, faunistyczne, wodne, przyrody nieożywionej. Przepisy nie konkretyzują wielkości rezerwatu, bywają obiekty bardzo małe np. Skałka Rogoźnicka 0,26 ha i bardzo duże jak Czerwone Bagno 2207,5 ha.
 - Park Narodowy (powoływany przez Radę Ministrów na wniosek Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych) - rozległy obszar przedstawiający jeden lub kilka ekosystemów mało lub zupełnie nie

zmienionych przez użytkowanie człowieka gdzie gatunki roślin i zwierząt oraz przyroda nieożywiona mają szczególne znaczenie dla celów naukowych, wychowawczych i wypoczynkowych. Park stanowi obszar min. 500 ha.

(patrz odnośniki w oryginale tekstu)

W Polsce występuje 12 Parków Narodowych - Woliński, Słowiński, Wielkopolski, Drawieński, Kampinowski, Białowieski, Świętokrzyski, Karkonoski, Ojcowski, Babiogórski, Pieniński, Tatrzański, Roztoczański, Gorczański, Bieszczadzki. Proponuje się ustanowienie Parków Narodowych - Mazurskiego, Wigierskiego, Biebrzańskiego, Szczecińskiego, Stołowo-górskiego.

- Park Krajobrazowy - obszar prawem chroniony ze względu na występowanie wartościowej przyrody i krajobrazu, obejmuje najczęściej las, doliny rzek, pojezierza.

Lasy

Podczas Podróży kajakiem często przepływamy przez obszary leśne lub w ich pobliżu; chcemy wykorzystać jego zasoby lub skorzystać z naturalnej osłony.

Oto kilka zasad poruszania się po obszarach leśnych. Zakazem objęte jest:

- biwakowanie poza miejscami wyznaczonymi;
- wprowadzanie luzem puszczonej psów;
- rozkopywanie gruntu leśnego, niszczenie, uszkodzenie drzew i krzewów, nacinanie kory, łamanie i obcinanie gałęzi;
- płoszenie, ścinanie, chwytanie, zabijanie zwierząt;
- hałasowanie oraz używanie sygnałów dźwiękowych;
- zanieczyszczanie lasów, łąk, torfowisk i wrzosowisk a także w odł. 100m od nich zabrania się dokonywania czynności mogących wywołać pożar.

Trwałym zakazem wstępu objęte są:

- uprawy leśne;

- młodnik do 3 m wysokości;
- leśne powierzchnie doświadczalne;
- drzewostany objęte żywiciowaniem;
- grunty leśne ulegające erozji;
- ostoje zwierzyny.

Okresowym zakazem objęte są obszary:

- zagrożone niebezpieczeństwem pożaru;
- na których prowadzone jest pozyskanie drewna na czas trwania prac;
- na których stosowane są chemiczne środki ochrony i w okresie karencji;
- na których stosowane jest nawożenie mineralne drzewostanów.

Znajomość tych zasad pozwoli na uniknięcie nieprzyjemnych spotkań ze SOP i służbami leśnymi.

Problem eutrofizacji wód

W obecnych czasach duże znaczenie odgrywa jakość wody w zbiornikach i rzekach. Coraz bardziej kurczą się zapasy wody o pierwszej klasie czystości, którą można wykorzystać do wszystkich celów. Powiększają się natomiast zasoby wód niezdatnych nie tylko do picia, ale i dla przemysłu i rolnictwa. Przyczyny tego stanu rzeczy są powszechnie znane: fatalna gospodarka wodą, brak urządzeń do oczyszczania ścieków, zanieczyszczenia płynące od przemysłu czy spowodowane intensywnym nawożeniem nawozami mineralnymi. Szczególne zagrożenie dla zbiorników wodnych mają zanieczyszczenia bakteriologiczne oraz biogenne - użyźniające - głównie fosfor i azot. Zanieczyszczenia bakteriologiczne zagrażają bowiem życiu i zdrowiu kąpiących się i odpoczywających nad wodą, a zanieczyszczenia użyźniające mogą sprawić że zbiornik stosunkowo szybko przestanie wypełniać swoje zadania. Proces eutrofizacji jest bardzo prosty - w górnej naświetlonej, a więc sprzyjającej życiu organizmów warstwie rozwija się plankton, bakterie i glony. Nadmierne ich narastanie może utrudnić korzystanie ze zbiornika. Produkcja planktonu

i glonów jest procesem ciągłym. trwającym dotąd aż wystarczy substancji użyźniających. Organizmy planktonu żyją krótko (kilka tygodni) a następnie obumierają i opadają w dół, liczne z nich rozpuszczają się w drodze. Te które opadły na dno rozkładają się dalej powodując wtórne samoużyźnianie się wody składnikami pochodzącymi z rozkładu związków fosforu i azotu. Jednym ze skutków rozkładu organizmów jest zanik tlenu w głębszych warstwach zbiornika co oznacza zwykle, że zbiornik osiągnął stadium silnej eutrofizacji. Następuje wtedy zmiana koloru wody, przeźroczystości, zakwitanie, wzrost sedimentacji niezmineralizowanych substancji organicznych, wytwarzanie się metanu, siarkowodoru i amoniaku, eliminacja fauny dennej i ryb, przyspieszone zamulenie dopływającym rumowiskiem. Ochrona przed eutrofizacją polega głównie na niedopuszczeniu do zbiornika składników biogenych. Oczywiście natura broni się przed zanieczyszczeniami w miarę swoich możliwości. Jeżeli chodzi o środowisko wodne w rzekach i jeziorach ma miejsce proces samooczyszczania się. Podstawowym warunkiem utrzymania życia zwierząt i roślin w wodzie jest to, aby proces samooczyszczania przebiegał w wodzie natlenionej. Proces ten przebiega natlenionej. Proces ten przebiega przy udziale najniższych organizmów roślinnych i zwierzęcych, głównie przy udziale bakterii i wyższych drobnoustrojów. Bezpośrednim wskaźnikiem utrzymania w wodzie odpowiednich warunków tlenowych jest życie ryb, a to jest możliwe wówczas gdy zawartość tlenu w wodzie nie spadnie poniżej minimalnej granicy 3 do 4 mg O_2 /litr. Zużycie tlenu rozpuszczonego w wodzie zbiornika następuje na skutek procesów mineralizacji związków organicznych wprowadzanych ze ściekami. W miarę zwiększania się zanieczyszczenia zbiornika pomimo dopływu tlenu zawartość tlenu rozpuszczonego w wodzie maleje i wreszcie dochodzi do procesów beztlenowych związanych z gniciem i wydzielaniem przykłej woń. Taki proces świadczy, że zbiornik stracił zdolność samooczyszczania się i życie tlenowe w nim zamarło. Tak więc podstawą samooczyszczania się jest tlen, którego szybkość rozpuszczania w wodzie zależy od prędkości przepływu wody, szerokości zwierciadła wody, siły wiatru. Wody powierzchniowe mają trzy źródła z których mogą pobierać tlen. Jest to:

- tlen rozpuszczony w wodzie dopływający do danego miejsca;
- tlen pobierany z powietrza na powierzchni zetknięcia się z wodą;
- tlen z procesów fotosyntezy roślin żyjących w wodzie.

Jak wynika z powyższego będą różnice w samooczyszczaniu się rzek i jezior. W rzekach istnieje większa możliwość natlenienia ze względu na przepływ wody, jeżeli występują stopnie, kamienie, progi, istnieje dodatkowa możliwość natlenienia, zarośnięte brzegi i dno, niezbyt duża głębokość, liczne dopływy z wodą natlenioną będą pozytywnie wpływały na samooczyszczanie się wód.

Problem zaczyna się w jeziorach zwłaszcza zamkniętych bez przepływu. Dopływająca rzeką woda wnosi do jeziora ładunek zanieczyszczeń, jezioro staje się magazynem sedymentujących zanieczyszczeń. Ponadto większa niż w rzekach głębokość, brak ruchu wody, przepływu wpływa niekorzystnie na zawartość tlenu. Można liczyć tylko na tlen dostarczany przez roślinność, pochłaniany z powierzchni wody, z innych dopływów. Dużą rolę odgrywa większa niż przy rzekach powierzchnia jeziora i falowanie związane z siłą wiatru.

Krótką charakterystyka roślin.

Hydrofity - rośliny wodne, wykazują wielostronne przystosowanie do życia w środowisku wodnym. Zaliczamy do nich strzałkę wodną, grążel żółtą, moczarkę kanadyjską. Mają one bardzo słabo rozwinięty system korzeniowy lub ich zanik. Roztwory wodne pobiera roślina całą swą powierzchnią.

Hydrofity - Rośliny środowisk stale wilgotnych np. mokrych łąk lub cienistych lasów. Są to m.in. knieć błotna, rzeżucha łąkowa, ryż. Budowę przypominają hydrofity

Kserofity - są roślinami siedlisk suchych, a więc skał, pustyń, wydmy, gleb zasolonych. Zaliczamy tu rojniki, rozchodniki, wydmuchrzyce, niektóre trawy.

Mezofity - rośliny występujące w środowiskach średnio wilgotnych. Zaliczamy do nich drzewa liściaste, roślinność łąkową, większość uprawnych.